

Přerod populární kultury postupně se rozpouštějícího reálného socialismu v populární kulturu nového tržně-kapitalistického zřízení s sebou přinesl i pořádně výživnou porci švandy. Ostatně komu tehdy nebylo do smíchu? To se nutně promítlo také do filmové tvorby porevolučního kvasu první poloviny 90. let, z které na nás dodnes dýchá ne jeden nekonečně bezstarostný večírek. Pojd'me se na chvíli vrátit do doby, kdy se peníze samozvaných producentů a štědrých sponzorů povalují na ulici, nikdo se nebojí šlápnout vedle a na ranní kocovinu myslí tak akorát doc. Skála.

Často nejasnou hranici dělící populární kulturu na před a potom asi nejmýstižněji zastupuje film Zdeňka Trošky *Slunce, seno erotika* (1991). Stejně osoby, obsazení a stejné JZD se najednou ocitají v nových podmínkách. Výsledek stojí rozkročen mezi oběma obdobími jako pomyslný most přes minulost. Bezpečná kontinuita normalizační tradice se snoubí s poptávkou po do nedávna podpultovém západním pozlátku. To je charakteristické nejen pro pokračování osvědčených socialistických hitů, ale i pro plyšové veselohry prvních popřevratových let.

Se změnou politických poměrů došlo i k nevídanému uvolnění tvůrčích sil všeho druhu, které se překotně snažily zpracovat a zaznamenat tehdejší realitu. Transformační taškařice se se změnou polistopadových horizontů většinou neobejde bez cizího elementu, ať už je dán cestováním do zahraničí nebo přítomností cizince ve scénáři. Důležité je pro ni napodobit donedávna tabuizovanou západní populární kulturu, například zobrazováním nahoty, násilím či automobilovými honičkami. Při tom je ovšem vždy nutné zůstat tak trochu doma, nepřestat být našincem.

Proti sobě tu v zásadě stojí dva archetypy hrdinů. Naivní dobrák, často nabyvatel velkého majetku, proti němuž spřádají nekalé plány různí koumáci, podvodníci či zločinci, což nám s postupem let často splývá v jednu osobu s příslušnými negativními vlastnostmi – podnikatele. To vše se odehrává na pozadí restitucí, privatizací či jiných majetkových transferů. Je zajímavé, že zápletka se většinou neohlíží dozadu, důležité je tady a teď, kdo chvíli stál, už stojí opodál, dokud je čeho se zmocnit. Vyrovnávání se s minulostí, předpokládané velké téma, patří na samý okraj pohnutek hlavních hrdinů. Jedinou výjimku představuje *Divoké pivo* – nápoj pravdy, který rozvazuje jazyky všem, co se ho napijí, a zakládá tak na spontánních doznáních nedávných provinění část své komiky.

Vzhlížený předobraz transformační taškařice představuje snímek *Dědictví aneb Kurvahošigutntág*, který natočila režisérka Věra Chytilová v roce 1992. Film definující žánr, z něhož se ovšem pro své kvality, především s odstupem času docenované zdařilé zachycení doby, částečně vyčleňuje. Kdo by neznal slavnou scénu z brněnského hotelu Slavia, kdy host vyhazuje vrchního.

Hošna film uvádí

Film Milana Růžičky *Trhala fialky dynamitem* (1992) lze právem považovat za zhmotnění obrazu polistopadové plyšovosti. Scénář napsali matka a syn Růžičkovi a rovnou se obsadili do hlavních rolí. Spolu s nimi zde můžete vidět solidní panoptikální plejádu doby nevyjímaje Romana Skamene, Vladimíra Lipského, Jitku Asterovou, Helenku Vondráčkovou, Tomáše Hanáka či Ivo Pešáka. Mihne se zde i níže zmíněný producent Hošna a jeho tehdejší milenka. Na první pohled se jeví herecká sestava jako neprůstřelná, ale její povážlivé slabé místo je pochvíli jasné. Ano, chybí zde Luděk Sobota.

Příběh cestovní kanceláře rodiny Karafiátových na cestě do Evropy a všech s tím souvisejících nástrah a peripetií je mementem filmového humoru prvních porevolučních let. Soudobá kritika měla pro desátý divácky nejúspěšnější snímek první poloviny 90. let poměrně pochopení. Cinema 11/1992 tehdy psala: „Film sice nedostane Oskara za nejlepší neamerický film tohoto roku, ale i tak zůstává zdařilou komedií určenou pro nejširší okruh diváků. Dokáže rozesmát a přitom nezranit.“

Film by ovšem vůbec nevznikl nebýt mecenášství brněnského podnikatele Rudolfa Hošny. Tento brněnský kulturní dobroděj, který na konci 80. let zbohatl z výroby a prodeje kovodžínsovin, specifické obdoby plišňových kalhot a tehdejšího módního hitu, touží v Brně vybudovat druhý Barrandov. Devadesátá léta se pro něho vyvíjejí slibně. Chvilí vlastní legendární Pragokonzert, otvírá několik hudebních klubů, rozjíždí vlastní autosalon a na Pisárkách si staví luxusní vilu v tehdy populárním stylu podnikatelského baroka.

*Obchodování s auty se mu nakonec stane osudným. V roce 2004 je obviněn ze zpronevěry a následně odsouzen k osmi letům vězení. Ven se dostává v roce 2011, kdy mu podává pomocnou ruku dlouholetý kamarád Maroš Kramár. V Bratislavě společně rozjíždějí kulturní centrum Atelier Babylon. Po pár měsících se zdá, že letité přátelství vezme za své. Maroš se trpce svěřuje bulváru: „**Můj partner ma absolutne sklamal na plnej čiare. Pre mňa už Rudolf Hošna neexistuje.**“ Nakonec odprodává Rudolfovi a jeho bratru Bohumilovi podíl na Atelieru.*

Příběh Rudolfa Hošny tím ovšem nekončí. Tak jako v případě mnoha jiných aktérů plyšových devadesátých nad ním po dvaceti letech opět začala svítit šťastná hvězda. Atelier Babylon patří pod Hošnovým vedením k nejúspěšnějším bratislavským klubům současnosti.

Při příležitosti úmrtí herečky Heleny Růžičkové napsal nekorunovaný král českého nekrologu Jan Rejžek následující vřelá slova: „*Trhala fialky dynamitem* bude patřit k nejhorším v historii zdejší kinematografie, i kdyby všichni herci z něho stokrát pomřeli.“

Proč chodit na jiné filmy, když v tomto je všechno?

Samotní autoři označují *Kanárskou spojku* (1993), film režiséra Iva Trajkova, poněkud alibisticky jako „chaotickou vizi“. Rozverné skeče valící se na diváka dávají chvílemi vzpomenout na bláznivé surrealistické koláže z konce let sedmdesátých, ať už na nepřekonatelnou *Hodinářovu svatební cestu* nebo na československo-kazašskou koprodukcí *Revue na zakázku*. Specifických kvalit těchto snímků však nedosahuje ani zbla, a to především díky vražedně pomalému tempu, které, společně s téměř dvouhodinovou stopáží a narůstající neskryvanou bezradností autorského týmu, dělá z tohoto dílka snímek pro skutečné fajnšmekry.

Kanárská spojka navíc patří k průkopníkům product placementu, takže vám místy může přijít i jako nepřilíhivá povedená reklama na Becherovku a další štědré sponzory. Za zmínku jistě stojí také hvězdné česko-slovenské obsazení (Kopecký, Táborský, Roden, Chýlková, Satinský, Lasica, Labuda) a autor hudby Michal Penk, který si ve filmu i zahrál.

Hotýlek jako z pohádky

Rok po *Trhalkách* natočil Růžička další komedii, tentokrát s restituční tematikou, ne tak zřeštěnou a s etablovanějším hereckým ansámblem. Čechoameričan Ota Kocián přijíždí do Čech, aby získal zpět rodinný hotel a oženil se s Češkou, jak slíbil tatínkovi. Kolem toho vznikne samozřejmě spousta legrace a švandy. Tedy do té doby, než mu Švandová Jana alias Elvíra udělá z *Hotýlku v srdci Evropy* bordel.

Přestože ústřední dvojice Donutil a Žilková dělají, co můžou, výsledkem je jen laskavý, pohádkově-naivistický kýč. Milovníci obnažených těl jistě ocení erotické vyznání Oty a Aničky pod ochranou měsíce a komínů jaderné elektrárny, příznivci přízemního humoru pak Jiřím Krytinářem ztvárněného předsedu strany liliputů.

K osudu *Hotýlku v srdci Evropy* (1993) dodejme, že se jedná o jeden z mála „trezorových“ filmů porevoluční éry. Nejenomže nikdy nevyšel na DVD, ale dokonce se zcela minul s neustálým televizně-recyklačním koloběhem (autor tohoto článku ví bezpečně pouze o třech televizních reprízách).

Blbec k večeri

Vít Olmer se po velkém diváckém úspěchu *Tankového praporu* (1991) vrhl po hlavě do dalších projektů, které se už ovšem úspěchu Praporu nikdy nepřiblížily. Profesní volný pád započal kultovní *Nahotou na prodej* a skončil páralovským diptychem *Playgirls*. Mezitím se rozhodl pro vlastní příspěvek ke komediální dobové reflexi a angažoval osvědčenou žánrovou star Lud'ka Sobotu do hlavní role pomateného dědice hotelu Richmond v Karlových Varech.

Luděk koktá jako zamlada, Roman Skamene a Simona Chytrová hrají na maximum a lysý gentleman Johny Spray přeučil dokonce kopuluje na přepážce s recepcí. Ve Varech samozřejmě nesmí chybět Becherovka, i když tady už neteče proudem jako v *Kanárské spojení*.

Dědictví se Lud'kovi alias Vitouškovi snaží překazit čeští gangsteři, ruská mafie, bývalý estébák či poradný advokát, nechybí potřebná nahota ani automobilová honička. V roli prostitutky zazářila Lud'kova žena Adriana, jako Vitouškův americký dědeček se před kamerou naposledy objevil Jára Kohout.

Pivovarský gulášek

Další film, který prvoplánově propaguje určitý výrobek, tentokrát pivo z treboňského pivovaru Regent, začal režisér Milan Muchna natáčet v létě 1993 a jako předloha mu posloužila kniha Karla Štorkána s názvem *Moji milí flóristé aneb Divoké pivo* (1992). Kvůli neshodám s hlavním sponzorem však poslední klapka *Divokého piva* padla až o dva roky později. V době, kdy už o film nikdo nestál. Specifický žánr transformační taškařice byl tou dobou již definitivně za zenitem.

Děj se odehrává na pozadí privatizace zmíněného pivovaru, kolem níž se motá zkorumpovaný starosta (Vítězslav Jandák), všehoschopný podnikatel Jonáček (Ivan Jonák), Roman Skamene (jako jeho pravá ruka), Luděk Sobotka, Jaroslava Hanušová a poslední životní part si zde odhýkal Antonín Jedlička. Hlavní ženskou hvězdou filmu ztvárnila femme fatale tehdejší doby Markéta Hrubešová, která si zde na vrcholu svých půvabů vystříhla hnedle dvojroli.

Divácky náročný snímek dá ovšem trpělivému cynikovi vyškrábnout ze dna perly z nejryzejších. Každíčká chvilka s velkým mužem v bílém obleku na platně vydá za tisíc jiných. Druhá, a zatím poslední, filmová role Ivanu Jonákovi příliš štěstí nepřinesla. Nedlouho po dokončení filmu následoval osud podnikatele Jonáčka a putoval na dlouhé roky za mříže.

Nabízí se otázka, zda lze ještě dnes na jeho účinkování v *Nahotě na prodej* a *Divokém pivu* nahlížet jen jako na součást sbírky kuriozit raných devadesátých. Zvláště pak v kontextu současné mediální reality. Co takhle koupelnová scéna s Petrem Kramným v dalším pokračování *Kameňáku* či *Babovřesk*? Pokud se splní dávná předpověď staré cikánky a Ivan Jonák, narozený ve stejný den jako TGM, se stane našim příštím prezidentem..

Plyšový humor

S udělováním filmových cen Český lev bylo od samého počátku v roce 1993 spojeno i oceňování snímků méně zdařilých. Nelichotivý verdikt České filmové a televizní akademie v podobě Plyšového lva stihly vzhledem k roku vzniku získat *Kanárská spojka* (1993), *Ještě větší blbec než jsme doufali* (1994) a *Divoké pivo* (1995).

Všechny tyto filmy a i ty, na které se shodou okolností nedostalo, spadají do kategorie transformačních taškařic. Autoři těchto snímků se až křečovitě snažili zachytit dobu, jejíž byli sami aktéry, ale ve které se jim nepodařilo zorientovat. Plyšový humor těchto komedií s přibývajícím rokem vzniku čím dál tím víc koresponduje s postupně sílící kocovinou a zklamáním z nenaplnění někdejších euforických sametových vizí.

Neumětelstvím a neschopností souvislé reflexe žitého se tak samy stávají autentickým dokumentárním materiálem o první polovině 90. let.